

SİVASLI PEHLİVANLARI KONU EDİLEN DESTANLAR¹

Dr. Doğan KAYA

“Ata sporu”, “millî spor” olarak nitelendirilen güreş sporu, yüzyıllardır Sivas’ta yaşatılan geleneklerden biridir. Yakın zamanlara kadar güreşsiz düğün yapılmazdı. Güreşçiye ayrı değer verilir, baş tacı edilirdi. Ağalar, güç gösterisinin nişanesi olarak yanlarında güreşçi ve yarış atı yetiştirirdi. Günümüzde esefle söyleyelim ki bu eski şaşalı halden eser kalmamıştır.

Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesinde bildirdiğine göre Fatih zamanında güreş tekkeleri varmış. Evliya, bunlardan ikisinin yerini belirtmektedir. Birisi Küçükpazar’da “Pehliva Şuca Tekkesi”, diğeri de Zeyrek’te bulunan tekkedir.²

İsmail Habib, Türk Pehlivanlarının ikbal devrinin Sultan Abdülaziz zamanı (1861-1876) olduğunu yazar. Kendisi de bir pehlivan olan Sultan Aziz, başta Kavasoglu İbrahim, Makarnacı, Şamdancı Kara İbo, Yozgatlı Kel Hasan ve Kel Aliço olmak üzere pek çok pehlivana hamilik yapmıştır.³

Türklerde çeşitli güreş biçimleri vardır. 1. Orta-Asya’dan süregelen ve güreşçilerin pırpıt giyerek güreştiği *karakucak güreşleri*, 2. Hatay ve Gaziantep civarında aba ile yapılan *aba güreşi*, 3. Tatarların ceket ve ayakkabı çıkararak yaptıkları *Kırım güreşi*, 4. Kahramanmaraş civarında yapılan *şalvar güreşi*, 5. Yağlı güreş.⁴ Bunların içinde en yaygın olanı yağlı güreş ile karakucak güreşidir.

Sivas civarında genellikle karakucak güreşleri yapılmıştır ve yapılmaktadır. Bağrından nice âşık çıkaran Sivas’ın bir başka özelliği de gerek ülke çapında gerekse dünya çapında pek çok ünlü güreşçi yetiştirmesi olmuştur. *Kazıkçı Karabekir, Keçeli, Ahmet Ayık, Fevzi Şeker, Sabahattin Öztürk, Hamza Yerlikaya, Aydın Polatçı* bu güreşçilerin önde gelenleridir. Bunların yanında şöhreti Sivas sınırları içinde kalan çok sayıda güreşçi de vardır. Âşıklar yazdığı / söylediği şiirler içinde zaman zaman pehlivanları da konu etmişler; destanlar vücuda getirmişlerdir. Destanlar her ne kadar tarihi belge olmasa da ihtiva ettiği konular bakımından zaman zaman tarihe ışık tutarlar. Savaş, kıtlık, deprem, sel, salgın hastalık destanları bunların başında gelir. Bu bakımdan destanları, sadece bir edebî metin olarak değil bir bakıma vesika olarak da görmeliyiz.

Aşağıya Sivaslı pehlivanları konu alan dört destanı kaydediyorum. Bunlardan ilki Gulamî’ye ikincisi de İbrahim Aydın’a aittir. Dördüncü destan

¹ Yayımlandığı yer: *Hayat Ağacı*, Sivas, Güz 2007, S. 9, s. 39-45.

² Erdoğan Arıpınar, “Türk Güreşi Tarihi”, *Hayat Tarih Mecmuası*, S. 5, İstanbul, 1966, s. 70.

³ Geniş bilgi için bkz.; İsmail Habib Sevik, *Türk Güreşi*, İstanbul, 1948, 296 s.

⁴ Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Ankara, 1992, s. 12-15.

Yine İbrahim Aydın'la Kul Mehmed'in birlikte yazdıkları destandır. Dördüncüsü şiirde Ahmet Ayık konu edilmiş olup şiir Adanalı İmamî'ye aittir.

.....

İlk destanda Siciminoğlu Halil Pehlivan ve onun öldürülmesi ele alınmıştır. Şiirin sahibi Gulamî, Şarkışla'nın Kümbet köyündendir. Emlek yöresi şairlerindedir. 1904 yılında doğmuştur. On beş yaşına kadar köyünde kalmış, rençperlik yaparak ailesine yardımcı olmuştur. Daha sonra İlyashacı köyüne içgüveysi olarak gitmiş, ömrünün sonuna kadar orada kalmıştır. 1955 yılından gözleri görmez olmuş, Kayseri'de tedavi olurken 1963 yılında vefat etmiştir. Mezarı Kayseri'dedir.

Gulamî'nin destanı 21 dörtlüktür. Siciminoğlu Halil Sivas ve civarında ilk defa yağlı güreş yapan ve sırtı yere gelmeyen bir pehlivandır. 1934 yılında harmanda uyuduğu sıra tabanca ile beş kurşun atılarak öldürülmüştür.

Siciminoğlu Halil Pehlivan, 1889'da Yıldızeli'nin Yücebaca köyünde doğduğu söyleniyorsa da bu tarih ihtilafıdır. Çünkü Siciminoğlu 1906'da yemen'de ölen Mihrali Bey'in yanında birkaç yıl pehlivanlık yapmıştır. Verilen tarihe göre Siminoğlu'nun ve o tarihlerde 14-15 yaşında olduğu görülmektedir. Bizim tahminimiz Siciminoğlu'nun 1885-1886 tarihlerinde olabileceği yolundadır.⁵ Siciminoğlu, I. Dünya Savaşında Ruslara esir düşmüş ve esareti sırasında Çariçe'nin emri ile bir Rus pehlivanla güreşip onu eze eze yenmiştir. Serbest kaldıktan sonra Sivas'a gelmiştir.

Mihrali Bey, Karakalpak Türklerindedir. Şu anda Gürcistan'un Borçalı denilen bölgesinde doğup yetişmiştir. Hristiyan mezarlığına defnedilen babasını oradan çıkarıp iki Rus askerini öldürmesi üzerine dağa çıkar. Ruslar sıkıştırınca Osmanlı topraklarına, onların da aralamaları üzerine de İran'a kaçar. 93 Harbi sırasında Doğu cephesinde Gazi Ahmet Muhtar Paşa'ya büyük yardımları olur ve savaş sonrası Sivas'a gelip Acıyurt köyüne yerleşir. 1890'da Karakalpak Hamidiye Süvari Alayını kurar ve bu kuvvetiyle devlete hizmet eder. Bu çerçevede Bağdat'a ve Yemen'e gider. Mihrali, çok iyi ata binen ve mükemmel çarpışma kabiliyeti olan biridir. Kimsenin baş edemediği ve bir zamanlar eşkıya iken sonradan büyük bir vatansever olup vatanına hizmetler eden destan kahramanı Mihrali, Yemen'in sıcağına dayanamaz, hastalanır ve 1906'da orada ölür.

Siciminoğlu Halil Pehlivan Destanı

*Dinleyin ağalar siz bu destanı
Yiğitler serdarı Halil Pehlivan
Bağlar gazel oldu viran bostanı*

⁵ Geniş bilgi için bkz.: Fahri Er, *Meşhurlar ve Sivaslı Pehlivanlar*, Sivas, 1966, s. 78-87.

Yiğitler serdarı Halil Pehlivan

*On altı deyince tamam yaşıma
Kırklardan birisi girdi düşüme
Bir pençe kuluncuma bir de düşüme
Dedi: "Pehlivansın Halil Pehlivan"*

*İptida Bedel'de çıktın meydana
Hulusun pâk edip uydun merdane
Yüz bin hasım olsa gelmez bir dane
Yiğitler serdarı Halil Pehlivan*

*Çanakçı Köyü'nde Molla'yı gördüm
Utanı sıkılı meydana girdim
Birkaç el tutanda hem yere vurdum
Yiğitler serdarı Halil Pehlivan*

*Alçaldı yükseldi Tonus'un dağı
On yedi on sekiz sinnimin çağı
Arıyarak buldum Mehrali Beğ'i
Yiğitler serdarı Halil Pehlivan*

*Dedi Mehrali Bey "Nerden gelişin?
Pehlivana benzer senin duruşun
Bir çobanım var onunla güreşin
Ben de bile idim seni pehlivan"*

*(Halil Pehlivan)
Yenihan'ın Yücebaca köyümüz
Cedbeced pehlivan bizim soyumuz
Hamza Pehlivan'a çıkar soyumuz
Sicimin oğluyum Halil Pehlivan*

*(Mehrali Bey)
Bu yakında bir düğün var, olacak
O düğüne çok pehlivan gelecek
Göreyim ki başı kimler alacak
O zaman da belli olur pehlivan*

*Hacı Davut derler Baharözü'nde
Mehrali Bey pehlivanı gözünde
Bir de siz getirin hem de yazında
Hasbek' de var imiş ünlü pehlivan*

Vurun telgrafı bir gelsin görek
 Kollar mazi gibi uyluğu direk
 At az geliyorsa bir deve vererek
 Ondan başka yoktur şimdi pehlivan

Kahfe şeker hazır tamamdır bir mut
 Hasbek'te pehlivan var ismi Mahmut
 Kendi deve gibi sırlında hamut
 Gelsin de görelim nasıl pehlivan

Haftanın birinde düşün olacak
 O düşünce çok pehlivan gelecek
 Korkuyorum başı kimler alacak
 O başı da aldı Halil Pehlivan

Haftanın birinde düşün kuruldu
 Cümle mahlûk mahşer gibi derildi
 Mehralı Bey'e okuyuntu verildi
 Geldiler bile Halil Pehlivan

Çıkuben meydana sığındı pire
 Aç gözünü geda tutsana bre
 Kaplı topuğundan düşürdü yere
 Yiğitler serdarı Halil Pehlivan

Çalgılar çalındı meydan açıldı
 Hamidiye Alayı bir tarafa seçildi
 Pehlivan olana kefin biçildi
 Çıkınca meydana Halil Pehlivan

O zaman çağrıldı Sivas derisi
 Temam geldi pehlivanın sürüsü
 Bize hasım çıktı orda birisi
 Hasbekli'nin kardaşı Ali Pehlivan

Oğlan peri miydi bu nasıl oldu
 Ünlü pehlivana yazıklar oldu
 Buna ne olduysa benlikle oldu
 Dillerde söylenir Halil Pehlivan

Yücebaca Küfeli'ye eş oldu
 Bu katillik cümlemize baş oldu

*Bozuldu bağları, viran kış oldu
Yiğitler serdarı Halil Pehlivan*

*Ay yenideyken akşamdan battı
Görmedi düşmanı yüzüstü yattı
Bir değil üç, değil beş kurşun attı
Kör olsun düşmanın Halil Pehlivan (Siciminoğlu)*

*Kanun mücade'tse köyü yıkarım
Ellerini çengellere takarım
Avrat uşak hep mapusa tıkarım
Gine dengin değil Halil Pehlivan (Siciminoğlu)*

*Köyümüz Kümbet mahlasımız **GULAMÎ**
Kâtip sen yaz al eline kalemi
Gitmez derunumdan derdi elemi
Yiğitler serdarı Halil Pehlivan⁶*

(*Bedel*: Yıldızeli'nin bir köyü, *Çanakçı*: Şarkışla'nın bir köyü, *Tonus*: Altınyayla ilçesinin eski adı, *Yenihan*: Yıldızeli ilçesinin eski adı, *hamut*: Araba koşumunda hayvanların boyunlarına geçirilen ağaç ya da üstüne meşin geçirilmiş çember, *okuyuntu*: düğün davetiyesi, *mut*: 50 şiniklik (1 şinik 8 kg) tahıl ölçüğü, *Sivas derisi*: pehlivanları derleyip toplayan kimse.)

Aşağıdaki şiiri yazan İbrahim Aydın, 1941 yılında Sivas'ın merkez köylerinden olan Porsuk köyünde doğmuştur. Halen Sivas'ta yaşamaktadır. Gençliğinde güreş yapmış ve gerek Türkiye'de gerekse işçi olarak gittiği Almanya'da çeşitli dereceler almıştır. Yüzden fazla şiiri vardır ve saz çalamamaktadır. Şiirde isim vermeden Sivas pehlivanlarını övmüştür.

Sivas'ın Pehlivanları

*Meydanlarda çoktur eri
Sivas'ın pehlivanları
Hazret-i Hamza piri
Sivas'ın pehlivanları*

*Göndere bayrağı açtı
Görenlerin aklı şaştı
Hepsi de tarihe geçti
Sivas'ın pehlivanları*

⁶ Kutlu Özen-Kubilay Dökmetaş, "Siciminoğlu Halil Pehlivan Destanı", *Kızılurmak*, S. 3, Mart 1992, s. 31-34.

*Bütün dünyayı gezdiler
Rakiplerini ezdiler
Bir bir sıraya dizdiler
Sivas'ın pehlivanları*

*Sabahtan erken kalkarlar
Er meydanına çıkarlar
Hasım olanı yıkarlar
Sivas'ın pehlivanları*

İBRAHİM sizi unutmaz
*Buranın yiğidi bitmez
Tarihten isimi gitmez
Sivas'ın pehlivanları*

Yayımladığımız üçüncü şiir yine İbrahim Aydın tarafından yazılmış, bilgi ve teknik yönden Kul Mehmet'le birlikte yeniden düzenlenmesi yapılmıştır. Şiirin tamamı 45 dördlüktür. Kul Mehmet'in asıl ismi Mehmet Anulur'dur. Sivas'ta yaşamaktadır ve öğretmenlikten emekli olmuştur. Sazı olan Kul Mehmed'in "Turnalar" adlı bir de kitabı bulunmaktadır.

Sivas Pehlivanları

*Âlimden almır fikir
Kimseleri görme hakir
Kazıkçıdır Karabekir
Cihanda ünlü pehlivan*

*Söylenen sözü almayan
Ömründe bahtı gülmeyen
Meydanlarda yenilmeyen
Sicimin Halil Pehlivan*

*Dereler coşkun akardı
Coşar bendini yıkardı
Heybetinden el korkardı
Porsuk'ta Abdullah Pehlivan*

*Bahçede güller har idi
Bülbülün çektığı zâr idi
Tombul parmağı var idi
Çaşkurlu Halil Pehlivan*

*Bahçede bülbüller şakır
Davul vurur takır takır
Ömer başa meydan okur
Karkınlı Ali Pehlivan*

*Ayıl kardeşim ayıl
Görenler olur mail
Deli Ziya Olmaz zail
Kula İsmail Pehlivan*

*Odalarda vardır sedir
Serdikleri kamış hasır
Menteşe'den yiğit Kadir
Bu topraktan bir pehlivan*

*Tuttuğu yerden kapardı
Düğün görünce kopardı
İyi kafa-kol yapardı
Sarıyarlı; Ahmet Pehlivan*

*Yok ise elinde paran
Bulamazsın derde çaren
İşte Ruşen Tozkoparan
Yusufoğlanlı Pehlivan*

*Analara edin hürmet
Ölenlere olsun rahmet
Agi köylü Hilmi Ahmet
Yiğit Ahmet başpehlivan*

*Düşkün olan çeker cefa
Zenginlerde zevk ü sefa
Sırada Kalınlı Mustafa
Velledin(li) İdris Pehlivan*

*Kırıldı selvinin dalı
Ne olacak insan hali
Meydanda Gıldırlı Ali
Emin'le Remzi Pehlivan*

*Kulak tartıyor küpeden
Nusret pehlivan Üçtepe'den*

*Güreş başlar el enseden
İmaretli Osman Pehlivan*

*Yağlıdır yediğim yağlı
Sanma ki kolum bağlı
Milli şanlı Şerefoğlu
Dünyada yaman pehlivan*

*Beylere yardımcı yaver
Güzelleri herkes sever
Çıktı Sızırılı Dilaver
Rakibi Azimet pehlivan*

*Öğüt alırlar kocadan
Gayet uçarlar yüceden
Yavri'yle Yücebaca'dan
Veli'yle Bektaş Pehlivan*

*Sevaptır doyurun acı
Yaradan'ım verir gücü
Ağırda Zambaklı Hacı
Mehmet'le Adil Pehlivan*

*Hayret kardaşım hayret
Güzel görürsen seyret
Ömer Ateş, Şakir Gayret
Güneykayalı pehlivan*

*Çalışan çekiyor zahmet
Büyüklerle göster hürmet
Kızılca kışlalı Ahmet
Ömer'le Osman pehlivan*

*Savak bunu bastan savak
Hayımları burdan kovak
İbrahim, Mustafa Kavak
Hasan'la Yaşar Pehlivan*

*Dönder gardaşım dönder
Yakışır yiğide minder
Eşe dostu haber gönder
İbrahim Önder pehlivan*

Yiğitler çeker halay
 Bilenlere bu iş kolay
 Sarkışla Nafi Atalay
 Millî güreşçi pehlivan

İçim yanıyor özünden
 Âşıklar dönmez sözünden
 İbrahim Tuzlagözü'nden
 Meydana çıktı pehlivan

Güzeller gelir oyundan
 Güzel bellidir soyundan
 Hafik'in Horhun köyü'nden
 Yusuf Civelek pehlivan

Yer altından çıkar kömür
 Mevlâ'm versin uzun ömür
 Hasbekli Halil Aydemir
 Kahkik'ten Kabakçı pehlivan

Mektup yazıyorum dosta
 Sakın geç koymasın posta
 Kemerizli Kara Misto
 Bir zamanlar baş pehlivan

Yaradan'dan indi Kur'an
 İnanan onu okuyan
 Kümbet'ten de bu Kör Osman
 Pirebört(lü) Turan pehlivan

Damarında olur al kan
 Kanından alırsın gıdan
 Meydan eder Şahin Aycan
 Güzel güreşen pehlivan

Yanarsan derdine yanan
 Halinden anlarsa canan
 Gemerekli yiğit Kenan
 Oydu bir zaman pehlivan

Arap atı belli taydan
 Öğüt alır ağa beyden
 Yıldızeli Geynikköy'den

Millîmiz Osman pehlivan

*Yüklerimi vurdum taya
Emeğim gitmedi zaya
Zirvede Hamza Yerlikaya
Olimpiyatlı pehlivan*

*Pehlivanlar sıra sıra
Porsuk'tan Osman Rıza
Sefa Halil Çetinkaya
Selo, Dursun, Üngör pehlivan*

*Meydana indi civanlar
Mehmet, Gökhan ve Turanlar
Porsuklu bu pehlivanlar
Ve de Hayrettin pehlivan*

*Eser deli rüzgâr eser
Kem diyenin dostu küser
Nazım Kılıç, Rıza Keser
Alir(ı)za millî pehlivan*

*Salın ha gardaşım salın
Turan Yılmaz, Apo Aydın
Nuri Türkay, Dursun Kalm
Porsuklu yiğit pehlivan*

*Laf edersen söyle özden
Başbüyük köyümüz'den
Nurettin Karagöz bizden
Halil'le Talat pehlivan*

*Öğüt almış atalardan
Millî güreşçimiz Hakan
Selahattin Yiğit aslan
Özengi'den baş pehlivan*

*Direklere vurulur bürk
Hanumlara yakışır kürk
İşte Sebahattin Öztürk
Dünyada namlı pehlivan*

Ağayla bey binerler at

*Daralanlar eder feryad
Yıldızeli Saban Donat
Güreşe dalan pehlivan*

*Böyledir bu dünya hali
Gövermiş yeşili alı
Tokurgilin Mehmet Ali
Osmanla, Yunus pehlivan*

*Döner Çarkı devran döner
Kimi abat kimi söner
Ağır sıklet dalda Ömer
Gümüştere'li pehlivan*

*Yaradan'dan al emiri
Allah vermiş bu ömürü
Tanır Ali Özdemir'i
Dünya'da bir çok pehlivan*

*Onları yazdı Fahri Er
Dünyaya bıraktı eser
İlhan Kıyak, Üngör Ömer
Karkınlı Çakır Pahlivan*

***İbrahim**'im bunu yazdı
Vallahi canından bezdi
Kul Mehmet de tekrar dizdi
Porsuk(tan) İbrahim pehlivan*

*Ozandır **İbrahim** ozan
Kul Mehmet'le bunu yazan
İşte meydan mertçe kazan
Ey pehlivan! Ey pehlivan!...
(Agi: Günören köyü)*

Sivaslı güreşçileri konu edinen dördüncü şiirde, dünya ve olimpiyat şampiyonu Ahmet Ayık konu edilmiştir. Şiir Adanalı Âşık İmamî'ye aittir. İmamî, saz çalabilen, irticalen şiir söyleyebilen güçlü âşıklardan biridir. Aynı zamanda meydanlarda cazgırlık da yapmıştır.

Ahmet Ayık

Sivas ellerinde bir yıldız doğdu

*O aslana Ahmet Ayık dediler
Rusların ayısı Medvet'i boğdu
Bu kaplana Ahmet Ayık dediler*

*Kim diyor ki tahtı Medvet yenilmez
Göndere çekilen ay yıldız al bez
Olimpiyat dünya Avrupa kaç kez
Şampiyona Ahmet Ayık dediler*

*Beş kıtada yüce Türk'ün gururu
Aziz milletinin gönlü süruru
Hazreti Hamza'dan almış desturu
Pehlivana Ahmet Ayık dediler*

*Çalıştı kazandı yaptı ticaret
İkamet yeri Ankara başkent
Güreş tarihinde yaşar nihayet
Kahramana Ahmet Ayık dediler*

*İmamî eğilir ağaçlar yaşken
Kolay kazanılmaz şöhret ile şan
Şampiyonlar şahı ey yiğit başkan
Bu hakana Ahmet Ayık dediler⁷*

⁷ Erman Artun, "Çukurova'da Salavatçılık Geleneđi ve Âşıkların Pehlivan Salavatlamları" *Adana Halk Kültürü*, Adana, 2006, s. 524-525.